

خیلواکی

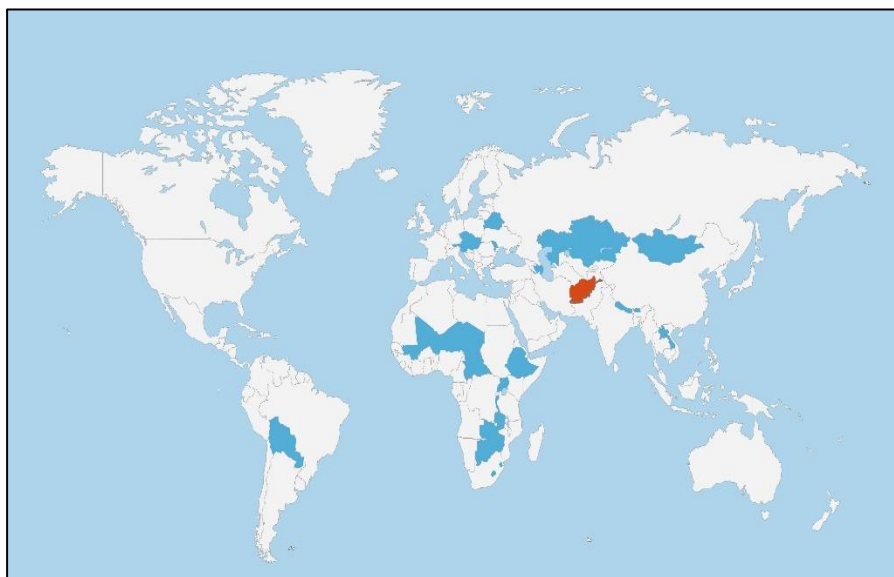
استقلال

۰۹ می، ۲۰۲۶

داکتر ضیاء نظام

حقوق کشورهای محاط در خشکه در حقوق بین الملل

قسمت بیست و هفتم

فصل سوم

حفاظت از محیط زیست، آزادی تحقیقات علمی و انتقال تکنالوژی و حل منازعات در حقوق بحر

در قسمت اول این فصل ۳ موضوع عمده یعنی: _ حفاظت از محیط زیست بحری، _ تحقیقات علمی بحری و _ انتقال تکنالوژی و علوم تخنیک/علم فنی بحری مختصراً در چهارچوب حقوق بین الملل بحر پرداخته می شود، که جنبه عمومی داشته و مختص به کشورهای محاط در خشکه نبوده، از اهمیت به سزایی برای همه ممالک ساحلی و محاط در خشکه برخوردار می باشد. اصول و قواعد حاکم بر آن ها در دهه های اخیر انکشاف یافته است. در قسمت بعدی موضوع حل منازعات در حقوق بحر مطالعه می گردد.

۱- حفاظت از محیط زیست، تحقیقات علمی و انتقال تکنالوژی:

کنوانسیون ۱۹۸۲م حقوق بحر اصول حاکم بر جلوگیری و کاهش و کنترل آلودگی محیط زیست ابحار را مقرر نموده است. کنوانسیون همچنان حاوی مقرراتی مبنی بر انتقال تکنالوژی و تشویق تحقیقات علمی بحری می باشد.

الف - حفاظت از محیط زیست:

بخش دوازدهم کنوانسیون حقوق بحر به حمایت و حفاظت محیط زیست بحر اختصاص یافته، چنانچه ماده 193 تصریح می نماید که: «دولت ها وظیفه دارند محیط زیست بحر را حفاظت و حمایت نمایند.» دیده می شود که این مکلفیت به دوش تمام کشورها اعم از ساحلی و محاط در خشکه است، که از بحر جهت کشتی رانی استفاده می کنند و از منابع آن بهره می برند.

باید تذکر داده شود که منابع آلودگی های محیط زیست بحری مختلف اند و بیشتر این آلودگی ها ناشی از فعالیت های است که در خشکه صورت می گیرد. علاوه آلودگی های نفتی مخصوصاً حادثات زاده سوپرنفتکش ها/ماشین آلات بزرگ نفتکش صدمات زیست محیطی جبران ناپذیری را ایجاد نموده که باعث آلودگی بحر می گردد و نابودی جانداران و حیوانات بحری را به دنبال دارد، البته خسارات وارده بر محیط زیست بحری از این ناحیه بسیار گسترده است.

در زمینه حفاظت از محیط زیست بحری تلاش های مهمی در سطح جهان و منطقوی صورت گرفته است. ماده 207 کنوانسیون حقوق بحر در مورد آلودگی های واقع در خشکه تصریح می کند:

«دولت ها قوانین و مقررات مربوط به جلوگیری، کاهش و کنترل آلودگی محیط زیست بحر از منابع واقع در خشکه شامل دریاها (رودخانه ها)، خطوط لوله یا پایپ ها و تأسیسات آبریزگاه ها را با توجه به قواعد توافق شده بین المللی و اساسات استانداردها/معیارها تصویب خواهند کرد.»

همچنان دولت ها وظیفه دارند سیاست و پالیسی های خود را در سطح منطقوی هماهنگ

بسازند، یعنی دولت ها برای ایفاء این مکلفیت باید به طور انفرادی یا مشترک گلیه اقدامات ضروری را برای جلوگیری از آلودگی محیط زیست بحری به کار گیرند.¹ ماده 217 کنوانسیون، کشورها را مکلف می سازد تا کشتی های حامل بیرق آن ها به مقررات حفاظت محیط زیست بحری پایبند باشند.

کنوانسیون حقوق بحر، ساختار گلی را برای حفاظت محیط زیست بحری را ارائه می دارد، بر علاوه این که بخش دوازدهم (مواد 193-227) که به محیط زیست اختصاص یافته، بخش های دیگر کنوانسیون هم مقرراتی را در مورد محیط زیست بحر وضع نموده است.

همچنان سازمان های مانند سازمان بین الدولتی دریانوردی² IMO و سازمان غذایی و زراعت ملل متحد FAO مقررات مهمی را جهت حفاظت محیط زیست بحری وضع کرده اند و مخصوصاً در مورد محیط زیست به طور عموم یک سازمان بین المللی اختصاصی به نام «برنامه محیط زیست سازمان ملل متحد (UNEP)³ است، که این سازمان وابسته به سازمان ملل متحد بوده و فعالیت های اعضای خود را هماهنگ کرده در زمینه حفاظت محیط زیست کمک می نماید. این برنامه در 5 جون 1972م ایجاد شده و مقر آن در نایروبی پایتخت کینیا قرار دارد.

خلاصه در مورد حفاظت محیط زیست بحری علاوه بر اقدامات در سطح ملی، تلاش های مهم و ارزنده در سطح منطقه ای و بین المللی به عمل آمده است.

ب: تحقیقات علمی بحری:

بر وفق کنوانسیون ۱۹۸۲م، ممالک صرف نظر از محل جغرافیایی شان (ساحلی و محاط در خشکه) و سازمان های بین المللی حق دارند به تحقیقات علمی بحری بپردازند (ماده 238 کنوانسیون حقوق بحر). به این ترتیب تمام کشورها اعم از ساحلی و غیر ساحلی صلاحیت دارند تحقیقات علمی را در بحر انجام دهند.

باید گفت که در مقایسه با کنوانسیون های چهارگانه 1958م ژینو/جینوا در باره حقوق بحر

کنوانسیون ۱۹۸۲م قواعد و مقررات جامع تر را در زمینه تحقیقات علمی بحری دارا می

¹ - دو دریای افغانستان به بحر و بحیره می ریزند. یکی دریای کابل که ابتداء به دریای سند ملحق شده، بعداً به بحر هند منتهی می شود، و دوم دریای آمو که به بحیره ارال می ریزد.

² - مخفف این سازمان (IMO ایمو) است که قبلاً از آن تذکر به عمل آمد. در چهارچوب این سازمان کنوانسیون های متعدد جهت حفظ محیط زیست تصویب شده و شعار این سازمان «کشتی رانی محفوظتر و اوقیانوس پاکتر» می باشد.

³ - UNITED NATIONS ENVIROMENT PROGRAM: UNEP

باشد، و قسمت ۱۳ آن تحت عنوان «تحقیقات علمی بحری» به این موضوع اختصاص یافته است. قابل تذکر است که انجام تحقیقات علمی در ناحیه یا منطقه^۴ تابع مقررات نظام حقوقی ناحیه می باشد، و همچنان بر اساس ماده ۲۴۱ کنوانسیون ۱۹۸۲م انجام تحقیقات علمی نمی تواند مبنای حقوقی ادعا نسبت به هر قسمت بحر یا منابع آن صورت گیرد. ماده ۲۴۰ کنوانسیون حقوق بحر تسجیل نموده تا تحقیقات علمی بر اساس اصول و موازین ذیل اجرا گردد:

الف: منحصرأ برای اهداف صلح آمیز اعمال می گردد،

ب: بر اساس روش ها، میتودها و ابزار علمی مقتضی که با کنوانسیون سازگار باشد، صورت گیرد،

ج: نباید اختلالی را در دیگر استفاده های مشروع از بحر بر وفق این کنوانسیون ایجاد نماید،

د: تمام مقررات مندرج کنوانسیون، به حمایت و حفاظت از محیط زیست بحری رعایت شود.

باید تذکر داد که ممالک و سازمان های بین المللی که می خواهند تحقیقات علمی بحری را در مناطق انحصاری اقتصادی یا فلات های قاره انجام دهند، لازم است که ۶ ماه قبل از انجام تحقیقات بعضی اطلاعات ضروری را در اختیار دولت ساحلی قرار دهند. (ماده ۲۴۸)

تحقیقات علمی در منطقه یا ناحیه بین المللی بحری با تفاهم با مقام بین المللی بستر ابحار صورت می گیرد (ماده ۱۴۳)، همچنان کشورهای محاط در خشکه و ممالک دارای وضعیت جغرافیایی نامساعد حق دارند در پروژه های تحقیقات کشورهای دیگر و سازمان های بین المللی از طریق متخصصین باصلاحیت خویش مشارکت نمایند. (ماده ۲۵۴ بند ۳)

خلاصه اینکه بایست تحقیقات علمی بحری مطابق مندرجات کنوانسیون ۱۹۸۲م صورت گیرد و هر نوع اقدامات برخلاف این کنوانسیون از سوی دولت ها یا اشخاص حقیقی و حقوقی آن ها یا سازمان های بین المللی با صلاحیت انجام گردد، آن ها مسئول بوده، لازم است خسارات وارده ناشی از فعالیت های شان را جبران کنند. (ماده ۲۶۳ کنوانسیون ۱۹۸۲م)

ج – انتقال تکنالوژی یا علوم تخیلی/دانش فنی بحری:

موضوع تحقیقات علمی بحری با مسأله انتقال تکنالوژی بحری ارتباط مستقیم دارد. کشورهای در حال رشد مدت هاست ادعا می کنند و می گویند که یکی از علت های عقب ماندگی شان عدم دسترسی به تکنالوژی عصری ممالک پیشرفته می باشد، و بدون دسترسی به آن؛ اقتصاد شان به صورت لازم انکشاف نخواهد کرد. دولت های در حال رشد انتقال تکنالوژی جدید و عصری را یکی از اولویت های نظام اقتصادی بین المللی قرار داده اند.

در کنوانسیون ۱۹۸۲م حقوق بحر موضوع انتقال تکنالوژی عصری در دو قسمت از آن ذکر گردیده است: **بخش اول** مربوط به بستر بین المللی ابحار و **بخش دوم** شامل قسمت چهاردهم کنوانسیون است که به انتقال تکنالوژی اختصاص یافته است.

در ماده ۲۶۶ بخش ۱۴ از کشورهای عضو تقاضا به عمل آمده که به طور مستقیم یا به وسیله سازمان های بین المللی در این زمینه با یکدیگر همکاری نمایند، تا مطابق توانایی های خود توسعه و انتقال تکنالوژی عصری و علوم بحری را ترویج نمایند.

شیوه های که برای توسعه و انتقال تکنالوژی مُدرن بحری پیش بینی شده، شامل ایجاد پروگرام های همکاری بحری، برگزاری کنفرانس های مربوط به تکنالوژی و تبادل تجارب

۴- به انگلیسی AREA یعنی منطقه را گوید که قبلاً بررسی و توضیح شده است.

دانشمندان، متخصصین و کارشناسان، سرمایه گذاری مشترک و ایجاد مراکز تحقیقاتی علمی بحری می باشد (ماده های 269، 270 تا 275). ماده 269 به طور خاص ممالک عضو و

سازمان ها را تشویق می نمایند تا در زمینه انتقال تکنالوژی کشورهای محاط در خشکه در حال انکشاف را کمک کنند.

برخی از سازمان های بین المللی در راه انتقال تکنالوژی عصری بحری به کشورهای در حال رشد عملاً اقدام نموده اند، مثلاً سازمان غذایی و زراعت جهان (FAO) در زمینه تسهیل انتقال دانش مسلکی/فنی ماهی گیری به بسیاری از ممالک در حال رشد مساعدت به عمل آورده و همچنان سازمان بین المللی دریانوردی در زمینه محفوظیت کشتی رانی و جلوگیری از آلودگی محیط زیست به آموزش پرسونل بحری کشورهای در حال انکشاف پرداخته است، اما این اقدامات به صورت پراکنده انجام شده و تا حال کدام سازمان خاص در مورد انتقال تکنالوژی بحری وجود ندارد.

در این مورد بعضی محدودیت های که در کنوانسیون ۱۹۸۲م وجود دارد، ماده 302 مقرر می دارد که از هیچ دولت نمی توان تقاضا کرد آن اطلاعاتی را ارائه نماید که افشای آن ها مغایر با منافع اساسی آن دولت از لحاظ امنیت باشد.

در حال حاضر دورنمای دسترسی گسترده دول در حال رشد به تکنالوژی جدید بحری بر وفق کنوانسیون چندان امیدوارکننده نیست، در این زمینه کنفرانس سازمان ملل متحد برای تجارت و انکشاف (انکتاد) که رکن فرعی مجمع عمومی سازمان ملل متحد⁵ می باشد، تلاش های زیادی جهت تسهیل انتقال تکنالوژی به کشورهای در حال رشد نموده که بعضی تسهیلات را فراهم نموده، با آن هم مشکلات زیاد در زمینه موجود است. خلاصه به طور عمومی مواد مربوط به انتقال تکنالوژی بحری در کنوانسیون ۱۹۸۳م عمدتاً کلی و مبهم بوده و جنبه الزام آور ندارد.

یکی از موضوعات عمده برای ممالک محاط در خشکه حل و فصل اختلافات و منازعات در ارتباط کنوانسیون ۱۹۸۲م و به خصوص بخش دهم آن در مورد حق دسترسی به بحر می باشد، که در فصل آینده مورد بررسی قرار می گیرد.

ادامه دارد

⁵ - UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT قبلاً از آن تذکر به عمل آمده است.